

Головна » Аналітика » Точка зору

Історія як орієнтир: як спадщина Орлика та Мазепи визначає сучасне розуміння права і держави

17:57 08.06.2026 Пн

👁 428

Українська політична і правова традиції століттями формувалися в європейському просторі

ЮРІЙ КЛЮЧОВСЬКИЙ

Ілюстраційне фото Києво-Могилянської академії (джерело: ukra.com.ua)

Не витрачай час на шум! Читай тільки суть з РБК-Україна у Google

В часи випробувань історія перестає бути просто наукою про минуле. Вона перетворюється на систему координат, яка допомагає нам розуміти сучасні політичні процеси, а багатовіковий досвід державотворення стає надійним моральним щитом у боротьбі за незалежність.

Про витоки українського права, першу Конституцію Пилипа Орлика та руйнування російських міфів у колонії для РБК-Україна розповідає професор НаУКМА, старший науковий співробітник та доктор юридичних наук **Юрій Ключовський**.

Історія української державності як багатовікова традиція

В умовах екзистенційних криз і боротьби за виживання народу історія виходить за межі суто академічного знання і набуває додаткової функції як важливий елемент самоусвідомлення політичної нації. Вона стає інструментом розуміння сучасних політико-правових процесів і опорою для суспільства.

Кожна сучасна нація має власну традицію державності або боротьби за неї. Це форма історичної пам'яті, що дозволяє народам усвідомлювати себе окремою спільнотою, здатною сформувати політичну націю та власну державу.

Для України ця традиція особливо важлива в умовах боротьби за незалежність, адже вона спирається на історичну пам'ять і є моральною опорою у протистоянні поневоленню. Україна має багатовікову традицію державності, що бере початок ще від держави Аскольда.

Наша особливість полягає у двох аспектах. Перший – історичний. У нас є власна історія становлення української нації, її самоусвідомлення і розвитку.

У ній первинну роль відіграла не аристократична еліта (як у більшості європейських держав), а еліта інтелектуальна і творча, яка часто генетично походила із народного середовища, а не з аристократії.

> **Читайте також:** "Київ століттями не мав центру на горі": краєзнавець про справжню історію Подолу

Ця особливість сприяла формуванню самоусвідомленої української нації в умовах відсутності власної держави, хоча і мала певні труднощі під час спроб відновлення.

Другий аспект – сучасний. Важка боротьба із загарбником – багатовіковим ворогом, який виснажував життєві сили української нації, паразитував на історії, нищив і паплюжив мову та культуру, – сьогодні стала війною за незалежність, право української нації на свою державу, на ту національну домівку, у якій "своя правда і своя воля".

І у цій боротьбі нам додає сили і відчуття справедливості, опора на власну історичну пам'ять, на ті зусилля попередніх поколінь.

Вони дають нам відчуття відповідальності не лише за сьогоднішній день, але й за весь історичний шлях українського народу, це високе усвідомлення: "Якщо не ми, то хто, і якщо не тепер, то коли?". Недаром першими словами військового гімну Збройних сил України є "Зродились ми великої години".

Українська правова традиція: європейські витоки та протистояння імперській моделі

Українська політична і правова традиції формувалися в європейському цивілізаційному просторі, де ще з античності існували уявлення про право, свободу і демократію. Це проявлялося у Литовських статутах, магдебурзькому праві, козацькому самоврядуванні та боротьбі проти кріпацтва.

Важливу роль у розвитку суспільної думки відігравали братські школи, найбільш видатна серед яких – Києво-Могилянська академія як осередок освіти, політичної думки та підготовки кадрів для козацької держави.

Натомість російська державна традиція формувалася в умовах самодержавства й деспотичної моделі влади. У ній не сформувалося європейське розуміння права, а спроби демократизації залишалися короточасними.

Попри тривалий російський вплив, українська правова свідомість не була знищена. Свого часу її підтримували шістдесятники, правозахисники та українські правники.

Важливу роль у цьому відіграє правнича школа відродженої Києво-Могилянської академії, створена професором Миколою Козюброю, який розвивав ідеї верховенства права.

Конституція Пилипа Орлика як основа сучасних державницьких принципів

Конституція Пилипа Орлика 1710 року мала форму договору між Військом Запорозьким і владою, що відображало ідею суспільного договору та народного суверенітету.

У документі були закладені принципи виборності влади, контролю представницького органу над гетьманом, обмеження влади та захисту соціально незахищених верств.

Фактично Конституція Орлика містила ранні ознаки поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Сьогодні важко встановити, яким чином у його Конституції з'явилися зачатки майбутнього класичного уявлення про поділ влади, однак сам Пилип був високоосвіченою людиною того часу та освіту завершував у Києво-Могилянській академії.

Читайте також: Не рекомендую навчатися за кордоном одразу після школи: президент Могилянки Сергій Квіт

Цікаво, що Конституція Орлика також відображає усвідомлення основної зовнішньої загрози з боку Москви не лише для України, але й для інших європейських держав.

Тому у ній міститься орієнтація на створення системи багатосторонніх зовнішніх гарантій безпеки гетьманської України із залученням Речі Посполитої, Кримського ханства і Швеції, яка на той час була однією з найпотужніших держав Європи.

На жаль, потрібно було 300 років історичного досвіду, щоб усвідомлення постійного характеру російської загрози для Європи та визнання ролі України як найпершого європейського цивілізаційного бар'єра на шляху російської експансії було сприйнято більшістю європейських держав.

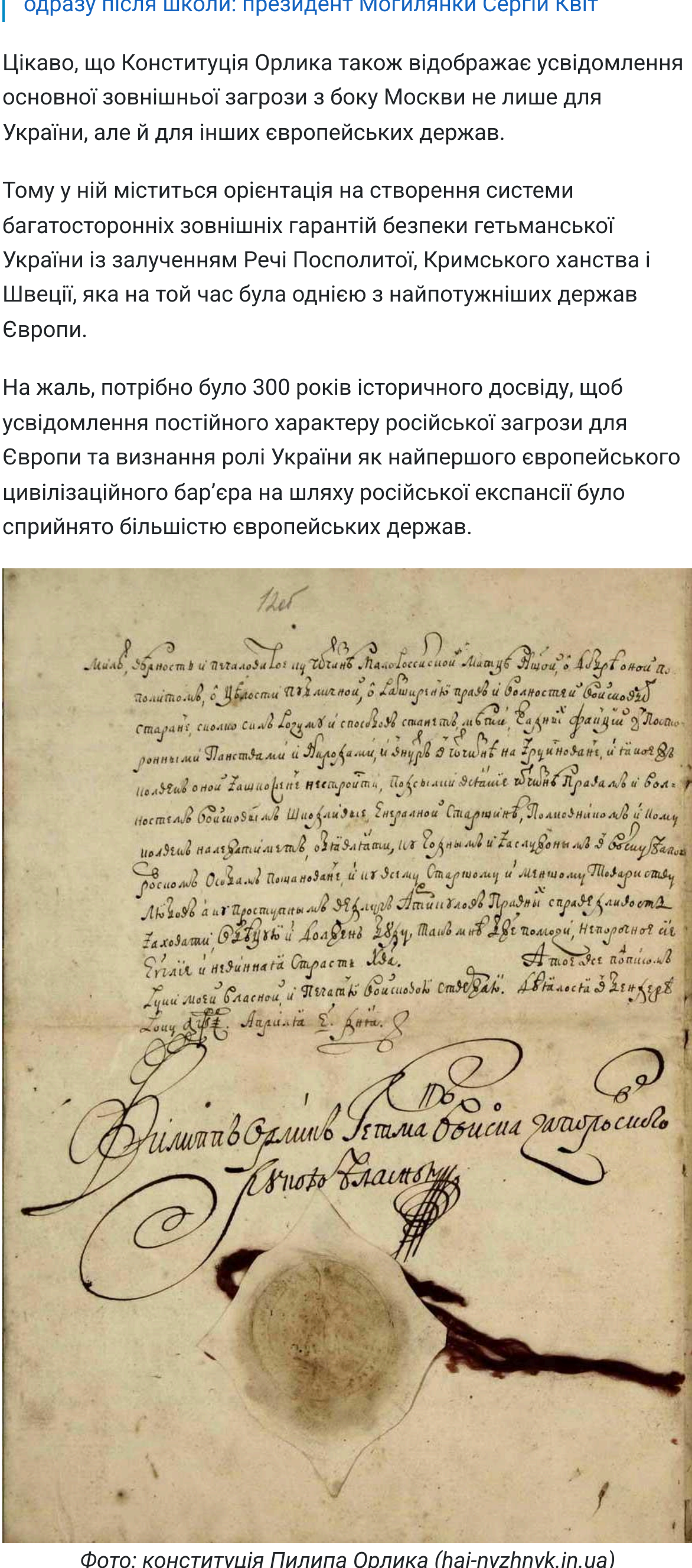

Фото: конституція Пилипа Орлика (hai-nyzhnyk.in.ua)

Від доби Мазепи до сучасної боротьби за незалежність

Російська імперська традиція формувала образ Івана Мазепи як "зрадника", однак в українській історичній пам'яті він залишився захисником інтересів Гетьманщини та борцем за самостійність.

Він є випускником Києво-Могилянської академії, що в той час була одним із ключових осередків формування політичної думки та української еліти.

Його спроба врятувати українську державність стала важливим етапом визвольної боротьби. Попри багаторічну російську пропаганду, пам'ять про Мазепу постійно відроджувалася під час піднесення українського національного руху.

Як не парадоксально, але російський наратив проти пам'яті про Івана Мазепу лише закріпив його образ як борця за свободу України та духовного мученика через знафему, оголошену російською церквою, яку не визнали українські церкви та Вселенський патріархат.

Попередник ідейної і політичної позиції Мазепи гетьман Іван Виговський, переможець московського війська у битві під Конотопом, який анулював Переяславську угоду, не був таким мучеником і не став символічною постаттю української історії.

Особливо актуально сьогодні звучать слова з "Думи" Мазепи: "Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права!". Вони нагадують про необхідність захистити власну державу та свободу.

Фото: Києво-Могилянська академія (ukma.edu.ua)

Історична пам'ять як основа національної ідентичності

Втрата історичної традиції означає втрату національної ідентичності та загрозу асиміляції народу. Українська історична пам'ять – від Русі до Героїв сучасної війни, формує основу національної свідомості.

Саме на руйнування цієї пам'яті були спрямовані зусилля російської імперії та радянського тоталітаризму. Подібні тенденції мали прояв і в політиці деяких інших держав, до складу яких входили окремі частини України у різний час.

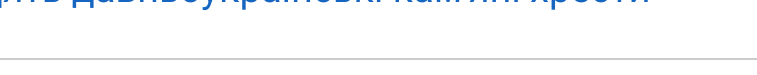
Протиують при таких процесах завжди були і є плеяда видатних осіб, світовіч національної культури, суспільних авторитетів, політичних діячів, які мають сміливість публічно виступити проти подібних процесів.

Наша історія багата такими особами та подіями. Пам'ять про них і є тою основою, на якій базується самоусвідомлення української політичної нації, яке сьогодні дає силу чинити опір російській агресії.

Читайте також: Унікальні докази історії. В експедиціях знаходять давньукраїнські кам'яні хрести

Не пропустіть головне! Підпишіться на наші оновлення в Google!

Або читайте нас там, де вам зручніше!

Більше по темі:

Історія України | Іван Мазепа

Реклама

Про компанію | Розмістити рекламу

Редакційна політика | Стандарти

Як стати нашим автором

Правила користування

Правила інформатива

Політика конфіденційності

Контакти

Команда

Вакансії в РБК-Україна

Інформаційний портал «РБК-Україна» має тримову версію (українську, російську та англійську), головна сторінка порталу - <https://www.rbc.ua>. Авторські зображення належать їх творцям/оригіналі. Всі фотографії на порталі авторські їхні є журналісти «РБК-Україна» розміщені на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International. Редакція «РБК-Україна» може не погодити той же зору авторів. Оціночні судження не підлягають спростуванню та джерельно їх правдивості. За достовірність та зміст рекламних повідомлень несе рекламодателеві. Матеріали, позначені півколою: «Росрейтин», «Спектрет», «Патриарший матеріал», «Ротом», «Благодійність», «Політична розвідка» та на правах аноніми (примічані, як правило, для осіб, які досягли 21-річного віку, «Новини компанії» - це інформаційний формат, що охоплює новинки події та оголошення, пов'язані з діяльністю компанії, базуються на пресрелізах, які випускають самі компанії, і за їх розповсюдження не несе відповідальності. Сылканніаааа «РБК-Україна» призначені для осіб віком від 21 року.

© LLC «RBC MEDIA», 2006-2026

НОВИНИ

Новини України

Війна в Україні

Економіка

Світ

Надаванннайні події

ПОЛІТИКА

БІЗНЕС

Економіка

Фінанси

Авто

Tech

Бізнес економіка

АНАЛІТИКА

Статті

Інтерв'ю

Точка зору

ЖИТТЯ

Гроші

Зміни

Освіта

Суспільство

РОЗВАГИ

Шоу бізнес

Гороскопи

Світа

Цікаве

Спорт

LIFESTYLE

Лікбез

Їжа

Подорожі

Здоров'я життя

Мода та краса

РБК-УКРАЇНА UA | EN | RU

📄 📺 📧 📷 📧 📧

Про компанію

Розмістити рекламу

Редакційна політика | Стандарти

Як стати нашим автором

Правила користування

Правила інформатива

Політика конфіденційності

Контакти

Команда

Вакансії в РБК-Україна

Інформаційний портал «РБК-Україна» має тримову версію (українську, російську та англійську), головна сторінка порталу - <https://www.rbc.ua>. Авторські зображення належать їх творцям/оригіналі. Всі фотографії на порталі авторські їхні є журналісти «РБК-Україна» розміщені на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International. Редакція «РБК-Україна» може не погодити той же зору авторів. Оціночні судження не підлягають спростуванню та джерельно їх правдивості. За достовірність та зміст рекламних повідомлень несе рекламодателеві. Матеріали, позначені півколою: «Росрейтин», «Спектрет», «Патриарший матеріал», «Ротом», «Благодійність», «Політична розвідка» та на правах аноніми (примічані, як правило, для осіб, які досягли 21-річного віку, «Новини компанії» - це інформаційний формат, що охоплює новинки події та оголошення, пов'язані з діяльністю компанії, базуються на пресрелізах, які випускають самі компанії, і за їх розповсюдження не несе відповідальності. Сылканніаааа «РБК-Україна» призначені для осіб віком від 21 року.

© LLC «RBC MEDIA», 2006-2026